

الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی

(ارائه الگو با رویکرد نظریه داده بنیاد)

The Current Pattern of Reading the Holy Qur'an in Primary School: Presenting A Model Through Grounded Theory

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۹/۱۱؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۲/۱۱

R. Safarzaei

H. Momenimamouei (Ph.D)

A. Akbari (Ph.D)

T. Fallah (Ph.D)

Abstract: The purpose of the present study is to investigate the current situation of teaching the Holy Quran in the elementary school. This research was conducted with a qualitative approach and data-based method. The participants in the research included all agents involved in the curriculum of teaching the Holy Qur'an at the primary level, who were selected through purposeful sampling of the criterion-oriented type. The research data were collected through semi-structured interviews with 12 primary school teachers, 8 students, and 5 students' parents in Zahedan, Iran. In order to analyze the data, the coding method was used. Lincoln and Cuban criteria were used to check authenticity and reliability. The results in the form of a paradigmatic model include the educational gap in the teaching program of the Holy Quran as a central category and causal conditions (a non-expert view of the curriculum of the Holy Quran), contextual factors (environmental-contextual factors), facilitating conditions. (behavioral support), limiting conditions (intra-organizational and extra-organizational challenges), strategies (organizational improvement and educational process) and consequences (lack of motivation and lack of learning Quranic skills) were organized.

Keywords: Holy Qur'an, reciting and reciting, elementary level, grounded theory

حسین مؤمنی مهموثی^۲تورج فلاح مهنه^۴رسول صفرزایی^۱احمد اکبری^۳

چکیده: هدف مقاله حاضر بررسی وضع موجود آموزش قرآن کریم در دوره ابتدایی است. این پژوهش با رویکرد کیفی و روش داده بنیاد انجام گرفت. مشارکت‌کنندگان در پژوهش شامل کلیه کارگزاران دخیل در برنامه درسی آموزش قرآن کریم در مقطع ابتدایی بودند که از طریق نمونه‌گیری هدفمند از نوع ملاک‌محور انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با دوازده نفر از معلمان مقطع ابتدایی، هشت نفر از دانش‌آموزان، پنج نفر از والدین دانش‌آموزان شهر زاهدان جمع‌آوری شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش کدگذاری استفاده شد. برای بررسی اصالت و اطمینان‌پذیری از معیارهای لینکن و کوبا استفاده شد. نتایج در قالب مدل پارادیمی شامل گسست آموزشی در برنامه آموزش قرآن کریم به عنوان مقوله محوری و شرایط علی (نگاه غیر کارشناسی به برنامه درسی قرآن کریم)، عوامل زمینه‌ای (عوامل محیطی - زمینه‌ای)، شرایط تسهیل‌گر (حمایت بُعد رفتاری)، شرایط محدودکننده (چالش‌های درون سازمانی و برون‌سازمانی)، راهبردها (بهبودی سازمانی و فرآیند آموزشی) و پیامد (بی‌انگیزگی و عدم یادگیری مهارت قرآنی) سازمان یافت.

کلیدواژه‌ها: قرآن کریم، روخوانی و روان‌خوانی، مقطع ابتدایی

و نظریه داده بنیاد

۱. دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، واحد تربت حیدریه، دانشگاه آزاد اسلامی، تربت حیدریه، ایران.

r.safarzaei2022@gmail.com

۲. دانشیار برنامه‌ریزی درسی، واحد تربت حیدریه، دانشگاه آزاد اسلامی (نویسنده مسئول)

momenimamouei@yahoo.com

akbari.180@gmail.com

۳. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد بردسکن، دانشگاه آزاد اسلامی، بردسکن

۴. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد تربت حیدریه، دانشگاه آزاد اسلامی، تربت حیدریه، ایران.

fallah.turaj@yahoo.com

مقدمه و بیان مسئله

آموزش و پرورش به‌عنوان نهادی که بر رویکرد اخلاقی و فرهنگی جامعه تأثیرگذار است، همواره به دنبال شکل‌گیری شخصیت سالم و نهادینه شدن آموزه‌های ارزشمند در کودکان و نوجوانان است تا از این طریق تربیت صحیح را محقق سازد. در نظام آموزشی ایران، تربیت دینی به‌عنوان گزاره‌ای مهم در راه دستیابی به اهداف نظام آموزشی برشمرده می‌شود (نادری جو و قاضی‌زاده هاشمی، ۱۳۹۹). هدف اصلی تربیت دینی موحد شدن مرتبی است که مراتب و مراحل دارد؛ ابتدا باید مرتبی توحید نظری داشته باشد، به این معنا که خداوند را بشناسد و به وحدانیت او قائل شود؛ سپس این توحید نظری در عمل عبادی او متجلی شده، او را بپرستد و از او فرمان ببرد که این به معنای توحید عملی است (عیسی پور، ۱۳۹۳). به عقیده بهشتی (۱۳۸۹)، تربیت دینی دو معنای عام و خاص دارد؛ در معنای خاص به جنبه‌های اعتقادی، اخلاقی و عملی اشاره دارد و در معنای عام، ساحت‌های تربیتی شامل عقلانی، زیبایی‌شناختی، سیاسی، بدنی و مانند آن را در برمی‌گیرد. آداب و شئون عبادی نیز در بعد عملی آن می‌گنجد (حیدری، بهشتی، دلاور و ایمانی، ۱۳۹۹). از این رو انتظار می‌رود، برنامه‌ریزان درسی بتوانند محتوای مناسب برای پوشش و دستیابی به بعد دینی تعلیم و تربیت را در قالب برنامه‌ها و دروس مشخص تدوین و ارائه نمایند، یکی از مهم‌ترین دروس در این زمینه، «قرآن» است (میرزا محمدی و همکاران، ۱۳۹۱).

قرآن، معتبرترین منبع معارف آسمانی و معجزه جاودانه پیامبر گرامی اسلام (ص)، تنها کتاب آسمانی است (سوپریدی و جولیا، ۲۰۱۹) که از تحریف و دست بردن در آن، مصون مانده است. در سایه این امانت مقدس الهی بود که جامعه اسلامی توانست دستاوردهای خیره‌کننده و دوران طلایی تاریخ تمدن بشری را رقم بزند (ضرغامی، ضرغامی، ۱۳۹۴). خواندن قرآن در زندگی مسلمانان به‌ویژه برای مؤمنان قابل‌چشم‌پوشی نیست (سوپریدی و جولیا، ۲۰۱۹). مسلمانان معتقدند که اسلام یک شیوه کامل زندگی است و جهت روشنی در مورد چگونگی زندگی و ساختن جامعه می‌دهد (عزیز و آمبرین، ۲۰۱۷). هر مسلمانی برای اینکه بتواند

-
1. Supriyadi & Julia
 2. Supriyadi & Julia
 3. Aziz & Ambreen

الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی ... دستورات قرآن را بفهمد، مسلم است که باید بتواند آن را بخواند و سپس قرائت را به خوبی و درستی بفهمد؛ یعنی ناتوانی در خواندن قرآن بر ناتوانی در فهم قرآن تأثیر می‌گذارد و این می‌تواند تأثیری بر عدم توانایی در گرفتن سرنخ از قرآن داشته باشد (سوپریدی و جولیا، ۲۰۱۹). به طور کل از نظر یونس^۱ (۱۹۸۳) سه نکته مهم در هدف یادگیری قرآن وجود دارد. ابتدا دانش‌آموزان می‌توانند با توجه به تجوید، قرآن را روان و صحیح بخوانند. دوم اینکه دانش‌آموزان می‌توانند در زندگی خود به خواندن قرآن عادت کنند. سوم، دانش‌آموزان می‌توانند دایره واژگان کلمات و عبارات زیبا و جذاب را غنی کنند (سوپریدی و جولیا، ۲۰۱۹).

خواندن قرآن باید صحیح باشد، بنابراین باید با نهایت دقت و بدون اشتباه انجام شود (میومد^۲ و همکاران، ۲۰۱۲). جمعیت غیربومی - عربی مسلمانان حدود ۸۰ درصد کل مسلمانان جهان است (صالح و الیاس، ۲۰۱۵)، از آنجایی که خواندن قرآن به زبان عربی برای هر مسلمان در نمازهای یومیه واجب است؛ لزوم توجه به آموزش قرآن در برنامه‌های درسی مدارس کشورهای مسلمان مورد تأکید زیاد است (الهاج^۳ و همکاران، ۲۰۱۲، اللدوائیس^۴، ۲۰۱۳). آموزش قرآن در مدارس علاوه بر اهداف آموزشی خود، موجب تسریع در رسیدن به سایر اهداف تربیتی - اخلاقی آموزش نیز می‌شود (عبدعلی و حسین^۵، ۲۰۱۸).

در دوره‌های مختلف تحصیلی، اهداف از آموزش قرآن متفاوت بوده و گستره این آموزش، از ابتدایی تا آموزش عالی و دانشگاه را شامل می‌شود چنانکه در دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد، آموزش قرآن کریم در قالب یک درس دو واحدی به‌عنوان یکی از درس‌های عمومی از سوی وزارت علوم تحقیقات و فناوری برای کلیه رشته‌های تحصیلی دانشگاه در نظر گرفته شده است (رضوانی، پرتو و سرشور خراسانی، ۱۳۸۸). هم‌چنین در دوره آموزش عمومی نیز، وزارت آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران یکی از مأموریت‌های خود را، زمینه‌سازی دستیابی دانش‌آموزان در سنین لازم‌التعلیم طی ۱۲ پایه (چهار دوره تحصیلی سه‌ساله) تحصیلی به مراتبی از حیات طیبه در ابعاد فردی، خانوادگی، اجتماعی و جهانی را

1. Yunus
2. Muhammad
3. Elhadj
4. Alduais
5. Abid Ali & Hussien

به صورت نظام مند، همگانی، عادلانه و الزامی در ساختاری کارآمد و اثربخش می‌داند. انجام این مهم، نقش زیرساختی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی خواهد داشت (سند تحول، ۱۳۹۰)؛ همچنین آموزه‌های قرآن کریم یکی از اصلی‌ترین گزاره‌های ارزشی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در ایران است (سند تحول، ۱۳۹۰)؛ که در دوره‌های مختلف آموزش عمومی به آن پرداخته شده است و مهارت‌های مختلف همچون روخوانی، روان‌خوانی، ترتیل و غیره را شامل می‌شود (رضوانی، پرتو و سرشور خراسانی، ۱۳۸۸).

در قرائت قرآن سطوح مختلفی وجود دارد که عبارت‌اند از: ترتیل، تحقیق، تدویر و حضرا^۱ (سوپردی و جولیا، ۲۰۱۹)، گرچه شیوه خواندن سریع و سبک، باید مطابق با موازین صحیحی باشد که کارشناسان قرائت می‌شناسند (سیاریف الدین^۲، ۲۰۱۰)؛ در این میان توصیه می‌شود دو سطح اول را به دانش‌آموزان ابتدایی آموزش داده شود تا قرائت صحیح قرآن در آن‌ها نهادینه شود (سوپردی و جولیا، ۲۰۱۹). از بین مهارت‌های قرآنی، مهارت روخوانی و روان‌خوانی دروازه ورود به یادگیری قرآن بوده است و یادگیری آن از اهمیت دوچندان برخوردار است. چنانکه شکست در این دوره اهداف دیگر آموزش قرآن را، حتی در سال‌های بعد بی‌اثر خواهد کرد. آموزش صحیح و مؤثر روخوانی قرآن، به تحقق رویکرد اصلی آموزش قرآن یعنی «انس مستمر با قرآن کریم» کمک شایانی می‌کند (نباتی، ۱۳۹۹). اولین گام در آموزش قرآن، حرکت به سوی روخوانی و روان‌خوانی این کتاب شریف است که فراگیر باید آن را بیاموزد و سپس در سایه کسب این مهارت‌ها، مهارت‌های تکمیلی روان‌خوانی و سایر مهارت‌ها را آموزش ببیند و کسب نماید (کریم زادگان، طالبان و وحدت، ۱۳۹۶).

آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم، از اهداف کلی نظام آموزشی و به‌طور خاص دوره ابتدایی است و چنانچه در این دوره مورد توجه واقع شود در دوره‌های بعدی می‌توان بر مبنای آن، مهارت‌های تکمیلی را نیز کسب نمود (کریم زادگان، طالبان و وحدت، ۱۳۹۶). روخوانی عبارت است از خواندن عبارات و آیات قرآن کریم به صورت شمرده و آرام که از بخش خوانی شروع می‌شود و در بخش خوانی اندکی مکث در بین بخش‌ها طبیعی است؛ اما به تدریج خواندن به شکل عادی نزدیک می‌شود و کلمات و عبارات به صورت شمرده و بدون

1. Tartil, Tahqiq, Tadwir & Hadr
2. Suyuthi

الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی ... مکث در بین بخش‌ها، تلفظ می‌شوند؛ و روان‌خوانی خواندن آیات و عبارات قرآن کریم به صورت روان و با سرعت معمولی را روان‌خوانی می‌گویند (انوشه پور و همکاران، ۱۳۸۹).

برنامه‌های درسی مدارس نقش مهمی در آموزش‌های مدرسه‌ای دارند (خاوری و همکاران، ۱۴۰۲ و پیرحیاتی و همکاران، ۱۴۰۲). تعریف برنامه درسی متناسب با وجوه تمثیل و ریشه لغوی این واژه، معرف برداشت سنتی از برنامه درسی شناخته می‌شود که بر مجموعه‌ای از تصمیم‌های از پیش گرفته شده و مسیر شناخته شده‌ای که یادگیرندگان بر اساس تشخیص برنامه‌ریزان باید طی کنند، تکیه دارد (رحمانی، عصاره، احقر، ۱۴۰۲). این مجموعه از تصمیم‌ها، در سند برنامه درسی منعکس می‌شود که برای یک درس خاص، یک پایه تحصیلی یا یک دوره تحصیلی در نظر گرفته شده است (مهرمحمدی و همکاران، ۱۳۹۷). برنامه درسی آموزش قرآن کریم در مدارس فرآیند آموزشی این درس را در کلاس جهت‌دهی کرده و یادگیری فراگیران را تحت الشعاع قرار می‌دهد. نتایج پژوهش‌های مختلف نشان دهنده ضعف روخوانی قرآن در دانش‌آموزان مسلمان غیرعرب‌زبان است (زین‌الدین و یوسف^۱، ۲۰۱۱ و سوپریدی و جولیا، ۲۰۱۹ و چی‌نوهو^۲ و همکاران، ۲۰۱۹). آسیافا (۲۰۱۴) بیان داشت مشکل اصلی در آموزش تعلیم و تربیت اسلامی و قرآنی، ناکافی بودن و ناکارآمدی روش‌ها و برنامه‌های آموزشی است. نتایج پژوهش‌های داخلی نیز نشان‌دهنده این است که آموزش‌ها و برنامه‌های اجرایی در دستیابی به اهداف دوره‌های تحصیلی مختلف چندان موفقیت‌آمیز نبوده‌اند (خسروی مراد، جعفری فر و فیضی، ۱۳۹۹؛ نباتی، ۱۳۹۹؛ رضوانی، پرتو و سرشور خراسانی، ۱۳۸۸).

خسروی مراد و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به آسیب‌شناسی برنامه آموزش قرآن در مدارس ابتدایی پرداختند؛ نتایج چالش‌هایی چون تناسب اندک اهداف آموزش قرآن با اصول تنظیم اهداف، تناسب اندک محتوا با اصول تنظیم محتوای آموزشی، ضعف سیستم تولید و توزیع امکانات و ضعف مهارت ارزشیابی معلمان را مورد شناسایی قرار دادند. علم خواه (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی اهداف آموزش قرآن کریم در مقطع ابتدایی پرداخت نتایج نشان داد اهداف آموزش قرآن در این مقطع شامل که هدف مطلوب از آموزش رسمی قرآن

1. Zainuddin & Yusoff

2. Che Noh

کریم دوره ابتدایی، آموزش جامع قرآن یعنی صحیح و روان‌خوانی آیات قرآن، درک مفاهیم آیات منتخب، تدبر و انس با کلام الهی به‌منظور رسیدن به سبک زندگی قرآنی یعنی «حیات طیبه» است.

مؤمنی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی تأثیر استفاده از نرم‌افزار بر روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم پرداختند نتایج نشان دهنده تأثیر مثبت نرم‌افزار آموزشی بر انگیزش تحصیلی، روخوانی قرآن و نیز بر بخش خوانی، شمرده خوانی و روان‌خوانی قرآن بود. ضرغامی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهش خود به بررسی نقش مدارس قرآنی بر روخوانی و روان‌خوانی قرآن پرداختند نتایج نشان دهنده تأثیر برگزاری دوره‌های آموزشی فوق‌برنامه بر مهارت روخوانی، آموزش‌های مربوط به لحن و فراهم نمودن بستر برای درک مفاهیم و معانی قرآن بود.

بررسی تحلیلی پیشینه پژوهشی در زمینه روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی و استدلال‌ها و بیانات متخصصان همان‌طور که در خلاصه تعریف مسئله بیان شده؛ نشان دهنده ضعف‌ها و چالش‌هایی در این زمینه می‌باشد. نکته مهم این است که تاکنون پژوهشی به بررسی برنامه روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی نپرداخته است. توجه به ابعاد گوناگون روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم از دیدگاه تمام‌ذی‌نفعان اصلی و کارگزاران دخیل در برنامه با در نظر گرفتن بافت مدارس ابتدایی و زمینه اجرایی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. لذا این پژوهش بر آن است با در نظر گرفتن واقعیت‌های اجرایی برنامه درسی قرآن کریم در بافت و بستر مدارس ابتدایی، با توجه به دیدگاه کارگزاران اصلی این برنامه، با بررسی وضع موجود روخوانی و روان‌خوانی، الگوی حاکم بر آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی را شناسایی و صورت‌بندی کند. بنابراین هدف اصلی پاسخ به این سؤال پژوهش است که فعالیت‌های جاری آموزش و پرورش در آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم دوره ابتدایی دارای چه الگوی است؟

روش شناسی پژوهش

از آنجایی که هدف پژوهش کشف اقدامات جاری آموزش و پرورش در آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم دوره ابتدایی بود، از این رو پژوهش حاضر از نظر رویکرد جزو

الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی ... تحقیقات کیفی و از لحاظ روش، مبتنی بر مطالعات داده بنیاد می‌باشد. در این پژوهش از رویکرد سیستماتیک اشتروس و کوربین برای نظریه داده بنیاد استفاده شده است. مشارکت-کنندگان این پژوهش کلیه کارگزاران اصلی دخیل در آموزش روخوانی و روان خوانی استان سیستان و بلوچستان شامل: معلمان، دانش‌آموزان دوره ابتدایی، والدین دانش‌آموزان بودند. که از طریق نمونه‌گیری هدفمند، از نوع ملاک‌محور، نمونه مورد نظر انتخاب و نمونه‌گیری تا رسیدن به حد اشباع نظری داده‌ها ادامه یافت. از این رو مشارکت‌کنندگان در پژوهش شامل ۱۲ نفر از معلمان (با توجه به ملاک داشتن حداقل ۵ سال سابقه تدریس در دوره ابتدایی)، ۸ نفر از دانش‌آموزان دوره ابتدایی (ملاک ورود دانش‌آموزان پایه چهارم، پنجم و ششم ابتدایی) و ۵ نفر از والدین دانش‌آموزان (ملاک ورود والدین دانش‌آموزان مدرسه‌ای که معلمان از آن انتخاب شده‌اند) بودند. جهت محرمانه ماندن هر کدام از شرکت‌کنندگان در مراحل پژوهش و رعایت اخلاق پژوهشی به هر کدام از آن‌ها یک کد اختصاص داده شد. ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق، مصاحبه نیمه ساختاریافته است؛ همچنین برای کدگذاری داده‌ها از نرم افزار MAXQDA10 استفاده شد. فرایند تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از متن مصاحبه‌ها نیز با توجه به اهمیت آن در رویکرد نظریه داده‌بنیاد، همزمان با جمع‌آوری داده‌ها طی سه مرحله: الف) کدگذاری باز؛ ب) کدگذاری محوری و ج) کدگذاری انتخابی انجام شد. فرآیند کدگذاری به این شکل که ابتدا توصیفات کلیه بیانات مشارکت‌کنندگان از طریق فرآیند کدگذاری باز شناسایی شد و سپس در ادامه تحلیل کیفی کدهای باز در کنار هم قرار گرفته و با کدگذاری مجدد، موارد همپوشی و قرابت معنایی باهم ترکیب شده و مؤلفه‌ها (کدهای محوری) استخراج شدند؛ سپس برای دسته بندی کلیه مؤلفه‌ها و شاخص‌های محوری برنامه درسی آموزش قرآن کریم بر اساس یک مفهوم مشترک از طریق کدگذاری منتخب صورت گرفت و کدهای محوری مرتبط با هم در ذیل کدهای منتخب کنار هم قرار گرفتند. برای بررسی اصالت و اطمینان‌پذیری از روش گوبا و لینکلن^۱ ۱۹۸۰ استفاده شد. آنها چهار معیار «قابلیت اعتبار^۲، قابلیت انتقال^۳، قابلیت اتکا^۴ و قابلیت تأیید^۵» را به منظور ارزیابی دقت علمی پژوهش بر

-
1. Guba & Lincoln
 2. Credibility
 3. Transferability
 4. Dependability
 5. Conformability

شمردند (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۹۶). در زمینه قابلیت اعتبار، از روش کنترل اعضاء شرکت کننده استفاده شد. در زمینه قابلیت انتقال، یافته‌ها در اختیار متخصصین قرار داده شد. در زمینه قابلیت اتکا (قابلیت اطمینان)، از روش توافق بین کدگذاران استفاده شد و در زمینه قابلیت تأیید مرور و بازخورد هم‌تایان بکار برده شد. در ادامه بخشی از سوالات محوری^۱ بیان می‌شود. شایان ذکر است این سوالات به عنوان ورودیه محقق و جهت اطلاع مشارکت‌کننده می‌باشد و سوالات در هر مصاحبه با توجه به بیان مشارکت‌کننده و تجارب او از سوالات اکتشافی و محتوایی^۲ استفاده شده است. در ادامه به نمونه‌هایی از سوالات اشاره می‌شود.

- فعالیت‌ها، تجربیات کلاس‌های درس و برداشتهای شما (معلم) از برنامه درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن در دوره ابتدایی چیست؟
- برنامه درسی آموزش قرآن موجود در دوره ابتدایی دارای چه چالش‌هایی در برنامه‌ریزی و اجرا است؟
- کدام عوامل و برنامه‌ها در آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن به فراگیران ابتدایی نقش دارند؟
- پیشنهادهای شما برای اجرای بهتر برنامه آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم و تسهیل فرآیند آموزش قرآن کریم چه است؟

یافته‌ها

محققان برای دستیابی به نظریه برآمده از خصوصیات واقعی الگوی جاری آموزش و پرورش در آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم دوره ابتدایی با اطلاع‌رسان‌های کلیدی که تماس نظری و عملی ممتدی با موضوع پژوهش (آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم دوره ابتدایی) داشتند، گفتگو کردند و کوشیدند تا در ساختار درونی ارزش‌ها، نگرش‌ها و تجارب آن‌ها تعمق کنند. در اثنای مصاحبه‌ها مفاهیم ظهور می‌یافتند و از مقایسه مفاهیم مقوله-ها عیان می‌شدند و ذهن پژوهشگران را به قضایا و گزاره‌های مختلفی درباره الگوی روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم دوره ابتدایی سوق می‌دادند. مصاحبه‌های ضبط‌شده پس از پیاده‌سازی،

1. Central Question
2. Content Question

الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی ... به صورت سطر به سطر بررسی، مفهوم‌پردازی، مقوله‌بندی و سپس بر اساس مشابهات، ارتباط مفهومی و ویژگی‌های مشترک کدهای باز، محوری و منتخب (طبقه‌ای از مفاهیم) مشخص شدند. در این فرآیند تعداد یکصد و دوازده کد باز، بیست و چهار مفهوم محوری و نه مقوله منتخب مورد شناسایی قرار گرفت. برای این کار روش‌های تحلیل اشتروس و کوربین مورد استفاده قرار گرفت (اشتروس و کوربین، ۲۰۰۸). این الگو شامل ۷ محور است که در ادامه گزارش شده است.

۱- شرایط محوری

مقوله محوری مضمون اصلی پژوهش است که اگرچه از درون پژوهش بیرون می‌آید اما یک مفهوم انتزاعی است (اشتروس و کوربین، ۱۳۹۰). جهت یافتن پدیده محوری محقق با مقایسه و طبقه‌بندی مجدد به تغییر، تکمیل، ترکیب و توسعه مقوله‌ها به صورت مستمر پرداخت (اشتروس و کوربین، ۱۹۹۶؛ کوربین و اشتراس، ۲۰۰۸). در پژوهش حاضر مرکز ثقل الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در مقطع ابتدایی گسست آموزشی در برنامه درسی قرآن کریم (طراحی نامتوازن برنامه قصد شده و محتوا محوری آن، اجرای نامناسب و کسب ناقص برنامه درسی) بود. نتایج این بخش در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱: شرایط محوری روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کدباز)
گسست آموزشی در برنامه آموزش قرآن کریم	محتوا محوری	توجه بیش از اندازه به محتوای آموزشی در درس قرآن و محتوا محوری
	برنامه‌های قصد شده	عدم ارائه سند جامع تربیت قرآنی با توزیع چندجانبه در بخش‌های درس قرآن از سوی نهادهای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آموزش قرآن
		عدم توجه به یادگیرنده محوری و توجه صرف به محتوا محوری در برنامه درسی آموزش قرآن
	عدم توجه به تلفیق مهارت در برنامه درسی	توجه ضعیف به مهارت‌های روخوانی و روان‌خوانی به‌عنوان اهداف یادگیری
	توجه صرف به روخوانی و نادیده گرفتن قواعد تجوید در روان‌خوانی	
	عدم توجه به تفاوت‌های فردی در زمینه یادگیری مهارت‌های قرآنی	
	محدود ساختن آموزش قرآن به حفظ معانی و عبارات و پیام‌های قرآنی	
	اجرای نامناسب	عدم آشنایی معلمان و مجریان برنامه‌های درسی با مفاهیم تخصصی آموزش قرآن

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کدباز)
	و غیر کارشناسی برنامه درسی	استفاده از روش‌های تدریس سنتی بدون توجه به رویکردهای جدید و فعال آموزش روخوانی و روان‌خوانی
		عدم استفاده از فعالیت‌های پژوهشی و آسیب‌شناسی‌های برنامه درسی در حوزه خواندن قرآن
		عدم توجه به تخصص و استفاده از پتانسیل افراد متخصص در آموزش و امورات مربوطه
کسب ناقص برنامه‌های درسی		توجه بیش از حد دانش‌آموزان به حفظیات در درس قرآن
		ناتوانی مدرسه و خانه در ایجاد شور و اشتیاق در دانش‌آموزان برای کسب مهارت‌های قرآنی
		ساده‌انگاری و بی‌توجهی نسبت به درس قرآن در مقایسه با سایر دروس بین دانش‌آموزان
		توجه نکردن دانش‌آموزان به جنبه‌های خودآموز و خودخوان کتاب درسی در زمینه تمرین مهارت‌های خواندن

۱-۱ محتوا محوری برنامه‌های قصد شده

برنامه درسی قصد شده به آرمان‌ها، هدف‌ها، محتوا، روش‌های یاددهی یادگیری و شیوه ارزشیابی پیشرفت یادگیری در یک برنامه درسی اشاره می‌کند (حاجی تبار فیروز جانی و همکاران، ۱۳۹۵). طبق دیدگاه مشارکت‌کنندگان در پژوهش توجه بیش از حد به محتوای آموزشی در درس قرآن، عدم ارائه سند جامع تربیت قرآنی با توزیع چندجانبه در بخش‌های مختلف درس قرآن از سوی نهادهای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری آموزش قرآن، عدم توجه به یادگیرنده محوری و توجه صرف به محتوا محوری در برنامه درسی آموزش قرآن از جمله کدهای باز این مقوله محوری است.

۱-۲ عدم توجه به تلفیق مهارت در برنامه درسی

طبق سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰) برنامه‌های درسی باید به ایجاد و توسعه مهارت در افراد بینجامد. این مهارت در درس قرآن به عقیده مشارکت‌کنندگان در پژوهش بیشتر متمرکز بر یادگیری مهارت‌های خوانداری و جاری و ساری شدن قرآن در زندگی‌های

الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی ... دانش‌آموزان است. طبق دیدگاه مشارکت‌کنندگان در پژوهش عدم توجه یا توجه ضعیف به مهارت‌های روخوانی و روان‌خوانی به‌عنوان اهداف یادگیری، عدم توجه به تفاوت‌های فردی در زمینه یادگیری مهارت‌های قرآنی، محدود ساختن آموزش قرآن به حفظ معانی و عبارات و پیام‌های قرآنی، عدم برگزاری کارگاه‌های آموزشی مهارت محور در زمینه تخصصی برای معلمان از جمله کدهای باز محور مذکور هستند؛ که زمینه گسست در اجرای برنامه درسی آموزش قرآن کریم در دوره ابتدایی را فراهم می‌آورند.

۳-۱ اجرای نامناسب و غیرکارشناسی برنامه درسی

برنامه درسی اجراشده؛ کلیه فعالیت‌ها و تجربیات کلاس درس و برداشت معلمان از برنامه است که برای رسیدن به اهداف برنامه قصد شده انجام می‌دهند (احمدی، ۱۳۸۵). طبق دیدگاه مشارکت‌کنندگان در پژوهش و مشاهدات و استنباط‌های میدانی پژوهشگران یکی دیگر از عوامل محوری برنامه‌های درسی موجود مدارس ابتدایی اجرای نامناسب و غیر کارشناسی برنامه درسی است.

۴-۱ کسب ناقص برنامه‌های درسی

برنامه درسی کسب شده، تغییرات یادگیری است که از طریق به اجرا درآمدن برنامه درسی در دانسته‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌های فراگیران به وجود می‌آید (حاجی تبار فیروزجانی و همکاران، ۱۳۹۵). طبق دیدگاه مشارکت‌کنندگان توجه بیش‌ازحد دانش‌آموزان به حفظیات در درس قرآن، ناتوانی مدرسه و خانه در ایجاد شور و اشتیاق در دانش‌آموزان برای کسب مهارت‌های قرآنی، ساده‌انگاری و بی‌توجهی نسبت به درس قرآن در مقایسه با سایر دروس بین دانش‌آموزان، توجه نکردن دانش‌آموزان به جنبه‌های خودآموز و خودخوان کتاب درسی در زمینه تمرین مهارت‌های خواندن از جمله چالش‌های این محور ذکر شده بود.

۲- شرایط علی

شرایط علی آن دسته از رویدادها و وقایع هستند که بر پدیده‌ها اثرگذارند (اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۰). به عبارتی می‌توان گفت شرایط علی، حوادث و اتفاقاتی است که به وقوع یا رشد و توسعه پدیده محوری می‌انجامند. نتایج در جدول شماره ۲ گزارش شده است.

جدول ۲: عوامل و شرایط علی مؤثر بر روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم دوره ابتدایی

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کدباز)	
	طراحی و تدوین	ارائه همسان دروس بدون توجه به مبانی روان‌شناختی در آموزش قرآن	
	نامناسب برنامه	عدم توجه به تفاوت‌های فراگیران در مهارت‌های گفتاری	
	درسی آموزش قرآن		توجه و تأکید افراطی به متون و معانی کلمات از طریق ارائه و اختصاص بیشتر درس به بخش فعالیت و پیام قرآنی
			عدم توجه و تدوین نکردن رویکردهای صحیح در ارزشیابی از آموزش روخوانی و روان‌خوانی
			ضعف در برقراری ارتباط عمودی در آموزش روخوانی و آموزش فن‌های آن به شکل تدریجی
			عدم تفکیک بین مهارت‌های قرآنی در محتوا و برنامه درسی
			محدود دانستن آموزش قرآن به حفظ پیام قرآنی و معنی کلمات
	عدم اولویت‌دهی و اهمیت‌دهی به آموزش قرآن در مقایسه با سایر دروس		
نگاه غیرتخصصی به آموزش قرآن		عدم آشنایی معلمان با روش بررسی و بازخورد دهی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن	
		استفاده از روش‌های تدریس سنتی در آموزش به دلیل عدم آشنایی تخصصی با روش‌های تدریس اختصاصی در بخش روخوانی و روان‌خوانی	
		بی‌اعتنایی و اهمیت ندادن به پیشرفت دانش‌آموزان در زمینه‌های تخصصی قرآن	
	ضعف در اجرا و پیاده‌سازی		عدم دسترسی مناسب به رسانه‌های آموزشی جهت بهره‌گیری از نرم‌افزارهای تخصصی تلاوت و روان‌خوانی
			آشنا نبودن با شیوه تدریس قرآن کریم و ارائه چندبخشی مهارت‌های روخوانی در هنگام اجرا
			بازخورد دهی نامناسب به روخوانی و روان‌خوانی دانش‌آموزان و محدودسازی آن به گرفتن اشتباهات خوانداری
	سخت‌گیری و یا سهل‌گیری در اجرای برنامه درسی قرآن در بخش روخوانی و روان‌خوانی		

ضعف در تخصص و نگاه غیرکارشناسی

الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی ...
 تحلیل و بررسی بیانات مشارکت کنندگان نشان داد که شرایط و عوامل علی مؤثر بر روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در مدارس ابتدایی شامل ضعف در تخصص و نگاه غیرکارشناسی به برنامه درسی قرآن کریم در مقطع ابتدایی است، این بُعد شامل محورهایی چون طراحی و تدوین نامناسب برنامه‌های درسی در دوره ابتدایی، نگاه غیرتخصصی به آموزش قرآن و ضعف در اجرا و پیاده‌سازی آن است. طراحی و تدوین نامناسب قرآن کریم چالش‌های زیادی در اجرا برای مجربان فراهم می‌کند از سویی در اجرای برنامه درسی قرآن در مدارس ابتدایی نیز به آموزش قرآن نگاه غیرتخصصی صورت می‌گیرد و برنامه‌ها به صورت ضعیف اجرا می‌شود. در ادامه به نمونه‌ای از نقل قول‌های مرتبط با این بخش اشاره می‌شود:

"بیشتر همکاران ما در آموزش ابتدایی، آشنایی چندانی با مهارت‌های تخصصی آموزش قرآن ندارند یا بهتر بگم اگر آشنا هم هستند، دید و نگاهشون به آموزش قرآن مثل اینه که اگه از درس ریاضی یا علوم و یا فارسی عقب بودیم با گرفتن زنگ قرآن جبران کنیم" (معلم، ۸).

۳- راهبردها

راهبردها، استراتژی‌هایی هستند که با هدف خاصی برای اداره و کنترل پدیده مورد نظر صورت می‌پذیرد (اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۰). نتایج حاصل از تحلیل این بخش از پژوهش در جدول ۳ گزارش شده است.

جدول ۳: راهبردهای آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم دوره ابتدایی

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت کنندگان (کدباز)
بهبود فرهنگ سازمانی آموزش و پرورش	بهبود فرهنگ سازمانی آموزش و پرورش	تدوین برنامه عملیاتی نظارت بالینی بر آموزش و به‌ویژه آموزش مهارت محور درس قرآن
		توجه به‌گزینش معلمان باصلاحیت حرفه‌ای درزمینه شایستگی‌های قرآنی
		بسترسازی ارتقا و بهبود دانش حرفه‌ای درزمینه آموزش مهارتی قرآن
		انگیزه‌دهی و علاقه‌مندسازی معلمان به آموزش و بسترسازی ایجاد روحیه پژوهشی در آنان از طریق سیاست‌های تشویقی سازمانی
		ایجاد گروه‌های درون مدرسه‌ای مهارت محور در زمینه آموزش قرآن
بهبود مدرسه‌ای	بهبود مدرسه‌ای	توجه به آموزه‌های قرآنی و تلاوت مستمر قرآن در مدرسه بنا به مناسبت‌های مختلف

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کدباز)
		تقدیر از معلمان و دانش‌آموزان ساعی و فعال در زمینه کسب مهارت‌های آموزش قرآن
		برگزاری جلسات هم‌اندیشی بین والدین، معلمان و دانش‌آموزان در زمینه آسیب‌شناسی بومی آموزش قرآن
		توجه به رویکرد مریب‌گری و استفاده از پتانسیل‌های درون مدرسه‌ای در جهت ارتقا دانش محتوایی معلمان در زمینه آموزش مهارت‌های قرآن
	توجه به شایستگی‌های اخلاقی معلمان	توانایی برقراری ارتباط سالم و سازنده معلم با دانش‌آموز
		برخورداری از ویژگی‌های اخلاقی سالم همچون صبر، بردباری، اخلاق نیکو، تواضع و پرورش آن‌ها
		توجه به تفاوت‌های فردی در آموزش و احترام به تفاوت‌ها
		ارتقا مسئولیت‌پذیری اجتماعی به‌منظور بالا بردن تعهدات حرفه‌ای آنان و مسئولیت‌پذیری نسبت به آینده دانش‌آموزان و جامعه
		توجه به استعداد‌های قرآنی و شناسایی و هدایت آنان
	توجه به آموزش اصول قرآنی	آشنایی با اصول و مهارت‌های آموزش تخصصی روخوانی و روان‌خوانی
		استفاده از فناوری و توجه به قرائت استاندارد آیات توسط دانش‌آموزان
		توجه به ارائه محتوا و تمرین از ساده به پیچیده (بخش خوانی، شمرده خوانی و روان‌خوانی)
		ارتباط دهی و برقراری رابطه میان کلمات قرآنی و معانی آن
		توجه به توالی منطقی در ارائه محتوای آموزش قرآن
		ارائه تکالیف و تمرین منظم به دانش‌آموزان جهت درونی‌سازی مهارت‌ها
	ارزشیابی مهارت محور و همه‌جانبه قرآن	توجه به ارزشیابی مهارتی مرتبط با روخوانی و روان‌خوانی
		برجسته‌سازی ارزشیابی جنبه‌های عملی قرائت قرآن و تفکیک آن از سایر بخش‌ها
		توجه به همسال‌سنجی و خود‌سنجی در ارزشیابی مهارت‌های قرآن برای دانش‌آموزان با اعتمادبه‌نفس ضعیف
		توجه به اهداف در ارزشیابی بخش‌های روخوانی و روان‌خوانی به تفکیک پایه‌های تحصیلی

الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی ...

تحلیل مصاحبه‌ها و دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان در پژوهش نشان می‌دهد راهبردهای آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن را می‌توان در دو بُعد اصلی بهسازی سازمانی در مدارس و بهسازی فرآیند آموزشی قرآن کریم مورد سازمان‌دهی قرار داد. بُعد بهسازی سازمانی در مدارس شامل دو محور، بهبود فرهنگ سازمانی در آموزش و پرورش در زمینه برنامه درسی قرآن کریم، بهسازی جو مدرسه‌ای است و بُعد بهسازی فرآیند آموزش شامل سه محور توجه به شایستگی‌های اخلاقی معلمان، توجه به آموزش اصول قرآنی و ارزشیابی مهارت محور و همه‌جانبه قرآن می‌باشد. در ادامه به صورت خلاصه به این محورهای اشاره می‌شود:

۱-۳ بهبود فرهنگ سازمانی آموزش و پرورش: ازجمله راهبردهای ارائه شده در زمینه آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم طبق برداشت از مصاحبه‌های به‌عمل‌آمده می‌توان، بهبود فرهنگ سازمانی را ذکر کرد. بهبود فرهنگ سازمانی به شرایط و جو حاکم بر سازمان به طور کلی اشاره دارد و مصاحبه‌شوندگان معتقد بودند که در صورتی که نگاه تخصصی و جامع سیاست‌گذاری و گزینش صورت پذیرد بسیاری از مشکلات در زمینه آموزش قرآن مرتفع خواهد شد.

۲-۳ بهسازی جو مدرسه‌ای: تحلیل نظرات مشارکت‌کنندگان در پژوهش نشان‌دهنده این نکته است که جهت بهبود در آموزش روخوانی و روان‌خوانی باید جو مدرسه و بهسازی آن را نیز مدنظر قرار داد، در این زمینه طبق نظرات مشارکت‌کنندگان شاخص‌هایی چون ایجاد گروه‌های مهارت محور، تشویق و تقدیر از معلمان و دانش‌آموزان فعال در عرصه قرآنی، برگزاری جلسات هم‌اندیشی و استفاده از برنامه‌های مربیگری مورد تأکید بود. در این باره به بیان نقل قول یکی از مشارکت‌کنندگان در پژوهش بسنده می‌کنیم. والدین (۱) بیان داشت:

"مدرسه فرزندم به‌خوبی از تلاش‌های دانش‌آموزان قرآنی و حتی معلمان فعال در این زمینه تقدیر می‌کند و این باعث دلگرمی و تشویق فرزندم شده علاوه بر این باعث شده که بقیه بچه‌ها هم به یادگیری آموزش قرآن و مهارت‌های خواندن قرآن توجه کنند."

۳-۳ توجه به شایستگی‌های اخلاقی معلمان: طبق دیدگاه مشارکت‌کنندگان در پژوهش از دیگر شاخص‌های مورد توجه جهت توجه به شایستگی و صلاحیت‌های اخلاقی معلمان درس قرآن است. معلمان با اختصاص بیشترین زمان با دانش‌آموز در مدرسه، علاوه بر نقش الگویی،

جایگاه ویژه‌ای در آموزش مهارت‌های خواندن قرآن دارند. در این باره دانش‌آموز (۶) بیان داشت:

"معلم ما بسیار اخلاق خوبی داره و مهربونه. ایشون همیشه در زنگ قرآن از بچه‌ها می‌خواهد که با وضو در کلاس حاضر باشند و بسیار باادب و باحوصله هستند من بارها شده که اشتباهاتی در خواندن قرآن داشتم ولی معلم عزیزم با مهربانی و صبر با من برخورد داشتن و باعث شدند که بدون استرس و ترس دوباره اشتباهاتم درست کنم. ن چون معلم خیلی دوست دارم هر کار ایشون بگن انجام میدم."

۳-۴ توجه به آموزش اصول قرآنی: آموزش اصولی و صحیح قرآن از جمله راهبردهایی است که به روخوانی و روان‌خوانی قرآن کمک می‌کند. در این زمینه مشارکت‌کنندگان در پژوهش اعتقاد داشتند که ارائه منطقی و توجه به توالی دروس و یا روش‌های تخصصی آموزش خواندن قرآن از نیازهای اساسی یادگیری این بخش است.

۳-۵ ارزشیابی مهارت محور و همه‌جانبه قرآن: از دیگر راهبردهای مؤثر بر موضوع، ارزشیابی مهارت محور و چندجانبه در موضوعات قرآنی است. ارزشیابی با معطوف سازی ذهن دانش‌آموزان به موضوعات متکثر در یک درس باعث توزیع توجه آن‌ها در قسمت‌های مختلف درس می‌شود. در این باره معلم (۲) بیان داشت:

"ارزشیابی از درس قرآنی که اکنون صورت می‌گیره بیشتر تمرکز بر حفظیات داره و کمتر به زمینه‌های کاربردی و مهارتی قرآن مثل همین روخوانی توجه داره علت هم اینه که نظام ارزشیابی صحیح برای معلمان در درس قرآن جا نیفتاده."

۴- عوامل زمینه‌ای

عوامل زمینه‌ای نشان‌دهنده یکسری خصوصیات ویژه است که به پدیده‌های حوادث یا وقایع مرتبط با پدیده‌های در طول یک بُعد است که پدیده در آن نهفته است (اشتروس و کوربین، ۱۳۹۰). نتایج حاصل از تحلیل این بخش از پژوهش در جدول ۴ گزارش شده است.

الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی ...

جدول ۴: عوامل زمینه‌ساز روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کد باز)
عوامل محیطی - زمینه‌ای	خانواده و بستر خانوادگی	میزان اهمیت خانواده به موضوعات دینی و دین‌داری در محیط خانواده
		پایبندی خانواده به تلاوت قرآن کریم و استمرار آن در محیط خانواده
		الگوسازی از رفتار برادران و خواهران در محیط خانواده
		میزان فراهم‌سازی دسترسی به تجهیزات صوتی و تصویری روخوانی و روان‌خوانی قرآن توسط خانواده
		تشویق والدین به روخوانی قرآن کریم یا همراه خوانی با والدین
	بافت محیطی مدرسه	میزان اهمیت به برنامه‌های قرآنی در مدرسه
		توجه به برگزاری جشن‌های قرآنی اختصاصی مدرسه مثل جشن ۳۳ روزه در پایه‌های ابتدایی
		توجه به تشویق دانش‌آموزان فعال در عرصه‌های قرآنی به‌خصوص تلاوت صبحگاهی قرآن
		میزان پایبندی و اهمیت ارزش‌های دینی در بین معلمان مدرسه و حضور معلمان در مراسم مذهبی مدرسه
	همسالان و گروه- های دوستی	جمع خوانی قرآن کریم در فضای مسجد محله و با دوستان
		توجه گروه‌های همسالان و دوستان به ارزش‌های دینی و مناسک مذهبی
		میزان اهمیت‌دهی به فعالیت‌های گروهی در نهادهای محلی همچون بسیج محله
	بسترهای ارتباطی و تعاملی	دسترسی به ابزارهای ارتباطی جهت شبکه‌سازی درزمینه آموزش تخصصی روخوانی و روان‌خوانی
		تعامل از طریق بسترهای ارتباطی با اساتید حوزه آموزش روخوانی و روان‌خوانی
		دسترسی تجهیزاتی به ابزارهای تمرین و یادگیری مهارت‌های روخوانی و روان‌خوانی
		برطرف سازی ایرادات و تمرین مهارت‌ها از طریق فضای تعاملی شبکه‌ای

روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم در مدارس نه در خلأ، بلکه در شرایط زمینه‌ای شکل می‌گیرد که بر آن اثرگذار است بنابراین توضیح زمینه‌های شکل‌گیری این فضا در مدارس به فهم عوامل زمینه‌ای مؤثر بر آن نیازمند است. مقوله شرایط زمینه‌ای همان‌طور که در جدول ۴ ملاحظه می‌شود، شامل عوامل محیطی - زمینه‌ای مشتمل بر ۴ بخش خانواده و بستر اجتماعی، بافت فرهنگی مدرسه، گروه همسالان و دوستان، بسترهای ارتباطی و تعاملی می‌شود. کدها و بیانات مشارکت‌کنندگان در جدول ۴ به تفکیک بیان شده است.

۵- عوامل مداخله‌گر (تسهیل‌کننده)

شرایط میانجی / تسهیل‌کننده‌ها، شامل شرایط ساختاری هستند که موجب تسهیل درزمینه پدیده و راهبردها می‌شوند (استراوس و کوربین، ۱۳۹۰). در جدول شماره ۵ با توجه به دیدگاه مصاحبه‌شوندگان عواملی که موجب بهبود روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم دوره ابتدایی می‌شود ارائه گردید.

جدول ۵: عوامل مداخله‌ای تسهیلگر روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم دوره ابتدایی

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کدباز)
شاخص‌های حمایتی بُعد رفتاری	ویژگی‌های و ترجیحات شخصی	علاقه‌مندی و اشتیاق به یادگیری و تمرین مهارت‌های قرآنی
		داشتن روحیه پشتکار و تلاش مستمر در جهت دستیابی به نتیجه
	حمایت خانوادگی	ارزش‌گذاری درونی به آموزه‌های قرآنی و احترام گذاشتن به جایگاه و شأن قرآن
		ممارست و پیگیری در کاربست تمرین‌های مهارتی روخوانی و روان‌خوانی و عدم ناامیدی
		داشتن توانایی کلامی بالا و علاقه به مطالعه متون و داستان فارسی
		استفاده و اقبال از چند رسانه‌ای‌ها آموزشی مهارت‌های قرآنی در محیط خانه (قلم قرآنی، قرآن گویا، صلوات شمار و ...)
		داشتن الگوی مناسب و الگوپذیری از بزرگ‌سالان موفق در زمینه‌های قرآنی
		پیگیری و نظارت بر تکمیل دروس مدرسه و تمرین مهارت‌های روخوانی و روان‌خوانی در خانه از سوی والدین
		حضور خانوادگی (والدین و فرزندان) در مناسک مذهبی و بهره بردن از اوقات جمعی در راستای آشنایی با قرآن
		آشنایی معلمان با تمرین‌های تخصصی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن
بالتدگی آموزشی معلمان	اهمیت‌دهی و اولویت‌دهی به درس قرآن و آموزش آن در زمان معین	
	وجود اجتماعات یادگیری درون مدرسه‌ای بین معلمان و تبادل تجربیات درزمینه مهارت‌های تخصصی	
	استفاده از رویکردهای فعال در فرآیند یاددهی - یادگیری قرآن کریم	
	داشتن رویکرد اخلاقی در راستای علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان به یادگیری مهارت‌ها توسط معلمان	
		داشتن مهارت‌های کلاس داری و اداره کلاس در راستای دستیابی به نتیجه (مهارت‌های قرآنی) توسط معلم

الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی ...
روخوانی و روان خوانی قرآن در مدارس به عوامل مختلفی بستگی داشته و از آن تأثیر می-پذیرد در میان نظرات مشارکت‌کنندگان وجود برخی عوامل موجب بهبود این مهارت در فراگیران می‌شد؛ در این میان با توجه به نظرات مشارکت‌کنندگان شاخص‌های حمایتی بُعد رفتاری به عنوان تسهیل‌کننده در امر آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم به فراگیران شناخته می‌شود. منظور از بُعد رفتاری، همان رفتار انسان‌ها است. بنابراین بُعد رفتاری؛ رفتار و روابط انسانی می‌باشند (الفدایی^۱، ۲۰۰۸). این بُعد شامل سه محور ویژگی‌ها و ترجیحات شخصی فراگیران در درس قرآن، حمایت خانوادگی والدین فراگیران و بالندگی آموزشی معلمان منجر به تسهیل این امر می‌شود. شاخص‌ها و کدهای موردتوجه فراگیران در جدول ۵ آورده شده است. در ادامه به نمونه‌ای از بیانات مشارکت‌کنندگان در این زمینه اشاره می‌شود:
معلم (۲) معتقد بود:

"دانش‌آموزانی که در درس فارسی قوی هستند اکثراً در روخوانی و روان خوانی قرآن نیز مهارت خوبی دارند و این به خاطر این است که این دانش‌آموزان دارای خزانه واژگان و لغات بالایی هستند."

والدین (۵) بیان داشتند:

"معلم امسال فرزندمان به دانش‌آموزان، زنگ اول روز شنبه را به درس قرآن اختصاص داده بود و خیلی اصرار داشت که حتماً این زنگ در زمان خودش برگزار شود این باعث می‌شد که فرزندمان نیز به اهمیت شروع کارها با یاد خدا و همچنین اهمیت درس قرآن آشنا شود"

۶- عوامل مداخله‌گر (محدودکننده)

در بین تجارب مشارکت‌کنندگان، برخی از عوامل سازمانی و انسانی به‌عنوان محدودکننده یادگیری روخوانی و روان خوانی قرآن فراگیران دوره ابتدایی بیان شدند. این عوامل مانع از اثربخشی برنامه‌های مربوط به اهداف پژوهش می‌شوند. نتایج این بخش از یافته‌ها در جدول ۶ گزارش شده است.

جدول ۶: عوامل مداخله‌ای محدودکننده یادگیری روخوانی و روان‌خوانی دوره ابتدایی

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کدباز)
چالش‌های درون‌سازمانی	چالش‌های سطح کلاس درس	عدم توانایی مدیریت کلاس درس و هدایت کلاس در جهت دستیابی به اهداف (روخوانی و روان‌خوانی)
		عدم توانایی ساخت شبکه‌های یادگیری تعاملی در جهت دستیابی به مهارت‌های قرآنی
		جایگزین نمودن زمان درس قرآن با دروس دیگر
		تأکید و تمرکز بر مهارت‌های حافظه محور همچون کار در کلاس و معانی کلمات و عبارات بجای مهارت‌های روخوانی و روان‌خوانی
		عدم توانایی برقراری ارتباط و تشویق دانش‌آموزان به یادگیری مهارت‌های روخوانی و روان‌خوانی
	چالش‌های سطح مدرسه	برگزاری صوری و بدون التفات مراسم مذهبی و عدم توجه به اهمیت آن
		کمبود امکانات و تجهیزات آموزشی درس قرآن همچون رایانه برای مشاهده و گوش دادن همزمان به خوانش قرآنی
		ناتوانی مدرسه در ساخت حلقه‌های یادگیری و جامعه یادگیرنده بین معلمان با توانایی بالا و معلمان مبتدی در زمینه آموزش مهارت‌های قرآنی (متتورینگ)
		عدم وجود برنامه‌ریزی مستمر و مداوم در ارائه و برگزاری جلسات قرآنی در سطح مدرسه
	چالش‌های سطح سازمان آموزش و پرورش	عدم توجه به تخصص محوری قرآنی در به‌کارگیری و گزینش سازمانی معلمان
		ضعف توسعه حرفه‌ای و به‌روزآوری اطلاعات معلمان و مربیان در زمینه مهارت‌های تخصصی آموزش قرآن
		عدم توجه مناسب به درس قرآن در آزمون‌های گزینشی مقاطع بالاتر
بی‌انگیزگی و بی‌رغبتی معلمان به آموزش ناشی از مسائل و مشکلات مالی		
عدم برگزاری نظرسنجی و نیازسنجی بین همکاران در زمینه مهارت‌های قرآنی		
چالش‌های فردی	بی‌علاقگی و رغبت نداشتن به یادگیری قرآن	
	عدم برخورداری از سطح اعتمادبه‌نفس مطلوب در زمینه روخوانی قرآن	
	نداشتن وقت کافی به علت اشتغالات تحصیلی دانش‌آموزان و پرداختن ایشان به تکالیف و آزمون‌های هماهنگ	

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت کنندگان (کدباز)
		عدم برخورداری از دایره لغات و دانش واژگانی قوی و یا شکاف بین دانش کلمه‌ای و دانش واژگان عمومی
		توانایی کلامی و قدرت تکلم ضعیف در ادا و بیان کلمات
	چالش‌های اجتماعی	عملکرد ضعیف متولیان فرهنگی در زمینه توانمندسازی جامعه قرآنی
		چندگانگی نهادی در آموزش قرآن و عدم هماهنگی بین نهادهای متولی
		دوری و فاصله گرفتن جامعه از ارزش‌های قرآنی و جایگزینی آن با سبک زندگی غربی
		کاهش باور به اثربخشی دین و معنویات در زندگی‌های فردی و جمعی
		عدم استفاده بهینه از بودجه‌های فرهنگی و مذهبی در ترویج فعالیت‌های قرآنی
		عدم استمرار در برگزاری دوره‌های قرآنی و پیگیری میزان پیشرفت فراگیران

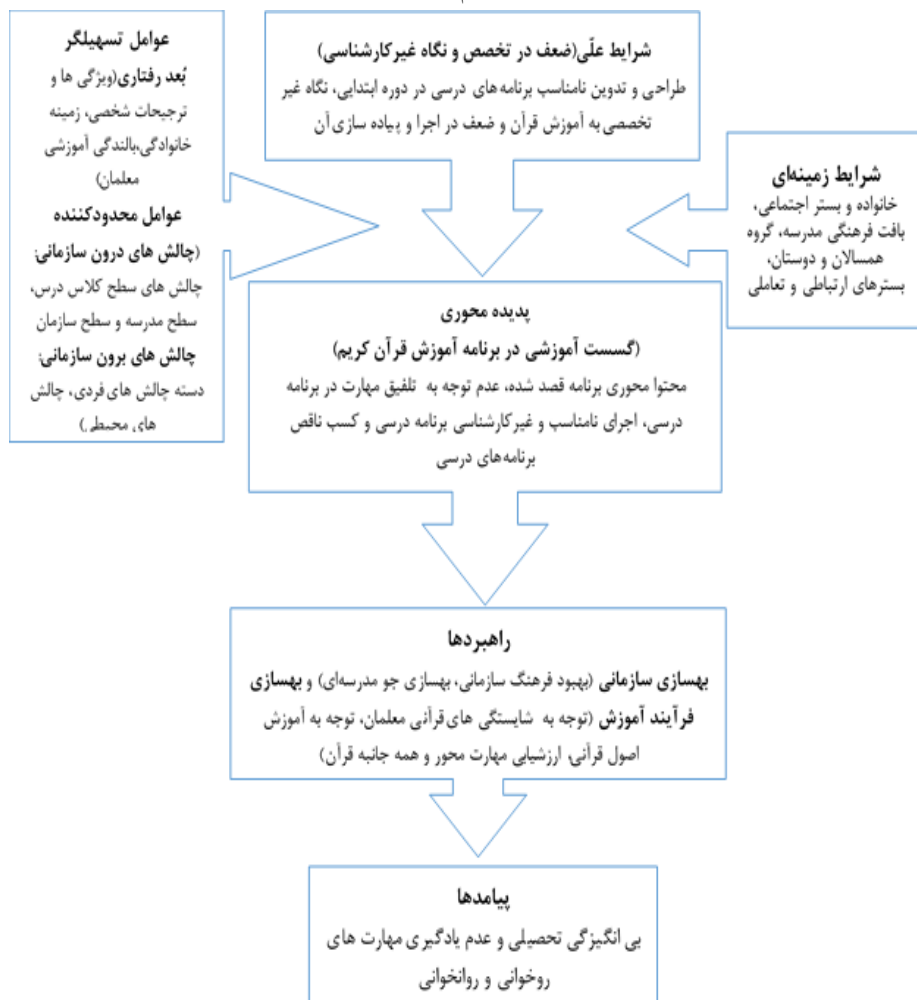
نتایج حاصل از مصاحبه‌ها نشان داد که موانع و چالش‌های آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن را می‌توان در دودسته اصلی چالش‌های درون‌سازمانی و چالش‌های برون‌سازمانی قرارداد. در بُعد چالش‌های درون‌سازمانی می‌توان مقوله‌ها را در سه دسته چالش‌های سطح کلاس درس، سطح مدرسه و سطح سازمان و در بعد چالش‌های برون‌سازمانی در دسته چالش‌های فردی و محیطی تقسیم‌بندی نمود.

پیامدها

پیامدهای وضعیت جاری برنامه‌های درسی مدارس دوره ابتدایی در زمینه آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم، چیزی جز بی‌انگیزگی تحصیلی و عدم یادگیری مهارت‌های روخوانی و روان‌خوانی در بین دانش‌آموزان نیست و منجر به کاهش گرایش و علاقه دانش‌آموزان به فعالیت‌های قرآنی و حافظه محوری آنان شود. این مهم زمینه اتلاف استعدادها، پتانسیل‌ها و منابع انسانی و مالی را فراهم می‌کند که باید موردتوجه قرار گیرد.

مدل پارادایمی برآمده از داده‌ها

با توجه به کدگذاری باز، محوری و انتخابی؛ مدل پارادایمی الگوی جاری آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی در شکل شماره ۱ ارائه شده است.

شکل ۱: الگوی جاری آموزش روخوانی و روانخوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی

بحث و نتیجه گیری

برنامه درسی قرآن کریم بخش مهمی از برنامه های درسی مدارس ابتدایی را تشکیل می دهد در این میان با توجه به اهداف برنامه درسی قرآن کریم در این دوره، روخوانی و روانخوانی قرآن کریم از مهم ترین مباحث مطرح شده در این زمینه است. با توجه به اهمیت برنامه درسی قرآن کریم و بحث روخوانی و روانخوانی در این مقطع در این پژوهش بر آن شدیم تا بعد از

الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی ...

سپری شدن چند سال از ابلاغ برنامه جدید آموزش قرآن، به بررسی چهارچوب نظری الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی بپردازیم.

با توجه به روش‌شناسی پژوهش که به صورت نظریه بر خاسته از داده استفاده شد و یافته‌ها در مدل اشتروس و کورین بازنمایی شد. نتایج نشان داد که شرایط محوری در این پژوهش با توجه به مسئله اصلی پژوهش حول محوریت گسست آموزشی در برنامه آموزش قرآن کریم قرار داشت. در این میان تحلیل و بررسی مصاحبه‌ها و مشاهدات میدانی نشان داد که گسست آموزشی در سه نوع برنامه درسی آموزش قرآن کریم (برنامه درسی قصد شده، اجرا شده و کسب شده) مشهود می‌باشد. به عبارتی با توجه به مصاحبه‌ها برنامه ابلاغی آموزش قرآن کریم از طراحی نامتوازن و محتوا محوری برخوردار بوده و در میدان عمل نیز مجریان به صورت غیرکارشناسی و معیوب آن را اجرا می‌کنند برآیند آن نیز کسب ناقص برنامه درسی قرآن کریم توسط فراگیران بود در این زمینه نیز با توجه به جست‌وجوی محققین پژوهشی در داخل و خارج کشور هم‌راستای این پژوهش انجام نگرفته بود.

موجبات علی نیز که مستقیماً به مقوله کانونی اجرای روخوانی و روان خوانی قرآن کریم می‌انجامد همان‌طور که در جدول ۲ ملاحظه می‌شود شامل بُعد اصلی ضعف در تخصص و نگاه غیرکارشناسی به برنامه درسی آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم است. طراحی و تدوین نامناسب برنامه درسی قرآن کریم (شامل مؤلفه‌های ارائه همسان دروس بدون توجه به مبانی روان‌شناسی، عدم توجه به تفاوت‌های فردی در مهارت‌های گفتاری، توجه افراطی به معانی کلمات، ضعف در برقراری ارتباط عمودی در آموزش قرآن و عدم تفکیک بین مهارت-های قرآنی در محتوا و برنامه درسی)، نگاه غیرتخصصی به آموزش قرآن و ضعف در اجرا و پیاده‌سازی به‌عنوان علل پدیده محوری و منشآت دهنده آن مورد شناسایی قرار گرفت. در این راستا تغییر رویکرد برنامه‌ریزی از مهندسی برنامه درسی به رویکردهای تربیتی و مشارکتی، توجه به مکانیسم‌های اشاعه مناسب برنامه طراحی شده و توجه به رویکردهای نوین در آموزش قرآن توصیه می‌شود. یافته‌های این بخش از پژوهش در راستای پژوهش‌های خسروی مراد (۱۳۹۹)، ویکانداری^۱ (۲۰۲۲) و حکیم^۲ و همکاران (۲۰۲۲) است.

1. Wikandari

2. Hakim

شرایط محیطی به‌عنوان عامل زمینه‌ای روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم شناخته شد. عوامل محیطی به‌عنوان عوامل هم‌بافتی و بی‌واسطه در فرآیند آموزش قرآن کریم نقش دارند به‌عبارت‌دیگر انسان جزئی از محیط اطراف خود است که در عین تأثیرگذاری بر آن، از آن تأثیر مستقیم می‌گیرد. در پژوهش حاضر مشارکت‌کنندگان به عواملی چون خانواده و بسترهای خانوادگی، بافت محیطی مدرسه، همسالان و گروه‌های دوستی و بسترهای ارتباطی و تعاملی به‌عنوان عوامل زمینه‌ساز تربیت قرآنی و مؤثر بر روخوانی و روان‌خوانی قرآن دانش‌آموزان ابتدایی اشاره داشتند. یافته‌های پژوهش حاضر در راستای پژوهش‌های خسروی مراد (۱۳۹۹)، دزولکفیل^۱ و همکاران (۲۰۲۰) و رحیمیان بوگر (۱۳۸۵) است.

از نظر مشارکت‌کنندگان هرچند روخوانی و روان‌خوانی قرآن دانش‌آموزان ناشی از موجبات علی و تحت تأثیر شرایط زمینه‌ای است ولی در این اثنا نقش عاملیت انسانی و کنشگران را نباید نادیده گرفت. راهبردهایی که جهت بهبود فرآیند روخوانی و روان‌خوانی موردتوجه مشارکت‌کنندگان بود را می‌توان در دو بُعد بهسازی سازمانی و بهسازی فرآیند آموزش قرآن کریم مورد سازماندهی قرار داد. در بُعد بهسازی سازمانی؛ بهسازی فرهنگ سازمانی آموزش و پرورش در زمینه‌گزینش معلمان، آموزش ضمن خدمت و تقویت مهارت-های قرآنی معلمان و نظارت بالینی بر فرآیند اجرای برنامه درسی قرآن کریم مدارس مورد تأکید بود؛ همچنین توجه به بهسازی جو مدرسه در زمینه اجرای برنامه درسی قرآن کریم مورد توجه بود.

از دیگر راهبردهای بهبود آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم توجه به بهسازی فرآیند آموزشی قرآن کریم در مدارس بود. در این بُعد محورهایی چون توجه به شایستگی‌های اخلاقی معلمان مدارس ابتدایی، توجه به آموزش اصول قرآنی، ارزشیابی مهارت محور و همه‌جانبه قرآن مورد شناسایی قرار گرفت. یافته‌های این بخش از پژوهش در راستای یافته‌های شیهاب^۲ (۲۰۰۷)، نباتی (۱۳۹۹) و زین‌الدین^۳ و همکاران (۲۰۲۱) است.

1. Dzulkipli
2. Shihab
3. Zainuddin

الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی ...
با توجه به تحلیل مصاحبه‌ها شاخص‌های حمایتی بُعد رفتاری، تسهیلگر در برنامه درسی آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم است؛ در این بُعد سه عامل ویژگی‌ها و ترجیحات شخصی، حمایت خانوادگی والدین و بالندگی آموزشی معلمان نقش تسهیل‌کننده در آموزش قرآن و کسب اهداف قصد شده در زمینه برنامه درسی قرآن کریم در دوره ابتدایی دارد، به عبارتی علاقه‌مندی دانش‌آموز، داشتن توانایی کلامی بالا و ارزش‌گذاری درونی به آموزه‌های قرآنی منجر به ممارست در کسب مهارت قرآنی می‌شود؛ همچنین داشتن الگوی مناسب در زمینه قرآن در خانواده و ارزش‌گذاری والدین به قرآن و حضور خانوادگی در مجالس قرآنی و دینی به‌عنوان تسهیلگر در زمینه آموزش قرآن شناخته می‌شود. آشنایی معلمان با تمرین‌های تخصصی و استفاده از رویکردهای فعال و متناسب در آموزش قرآن موجب تسهیل فرآیند آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم می‌شود. از سویی وجود چالش‌هایی درون‌سازمانی (مشتمل بر محورهایی چون چالش‌های سطح کلاس درس، چالش‌های سطح مدرسه و سطح وزارت آموزش و پرورش) و چالش‌های برون‌سازمانی چون چالش‌های فردی و چالش‌های اجتماعی مانع از اجرای برنامه درسی قرآن کریم در دوره ابتدایی می‌شود. یافته‌های این بخش از پژوهش در راستای یافته‌های سوپریادی و جولیا^۱ (۲۰۱۹) و خسروی مراد (۱۳۹۹) و رحیمیان بوگر (۱۳۸۵) است.

وجود چنین سیمایی از آموزش قرآن در مدارس دوره ابتدایی منجر به بی‌انگیزگی تحصیلی و عدم یادگیری مهارت‌های روخوانی و روان خوانی در بین دانش‌آموزان شده و زمینه کاهش گرایش و علاقه دانش‌آموزان به فعالیت‌های قرآنی و حافظه محوری را فراهم می‌کند. این مهم زمینه اتلاف استعدادها، پتانسیل‌ها و منابع انسانی و مالی را فراهم می‌کند که باید مورد توجه قرار گیرد.

به اعتقاد نگارندگان برنامه درسی تربیت قرآنی در مقطع ابتدایی مهم‌ترین و شاید شالوده برنامه‌های تربیتی در مدارس در این مقطع باشد. این برنامه به همان میزان که می‌تواند زمینه‌ساز تحول در تربیت فراگیران باشد، به همان میزان نیز درخطر سهل‌انگاری و مسامحه قرار دارد. مسامحه و سهل‌انگاری که تنها با توجه به سطوح مختلف برنامه درسی و شکاف بین آن‌ها در میدان عمل قابل لمس و مشهود است. در این پژوهش سعی کردیم هرچند به مقدار کم با به

تصویر کشیدن برنامه درسی تربیت قرآنی مقطع ابتدایی در میدان و بافت مدارس از منظر کارگزاران دخیل در آن به شناسایی نقاط کور (نقاط سخت) این برنامه پردازیم تا گامی کوچک در زمینه بهبود این برنامه برداریم. با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود:

- در طراحی و تدوین برنامه درسی قرآن کریم به تلفیق مهارت‌های روخوانی و روان‌خوانی در محتوا توجه شود.
- با توجه به ضعف در اجرای برنامه درسی قرآن کریم به موارد پشتیبانی از برنامه تدوین شده مانند آموزش مجریان و توجه به وسایل و رسانه‌های کمک‌آموزشی متناسب با سرفصل طراحی شده توجه شود.
- لزوم توجه به انتخاب و به‌کارگیری معلمان متخصص در حوزه قرآن برای تدریس در زمینه درس قرآن کریم
- رویکردهای اجرایی برنامه درسی قرآن کریم اصلاح شده و به رویکردهایی که فراگیران به‌صورت فعال در کسب مهارت قرآنی مشارکت دارند مبدل گردد و به‌طور کل آموزش قرآن به برنامه‌ای جامع با مشارکت مدرسه، خانواده و جامعه (رسانه‌های جمعی چون تلویزیون) تبدیل شود.
- با توجه به راهبردهای ارائه شده در ارزشیابی برنامه درسی قرآن کریم به ارزشیابی جنبه‌های عملی و مهارت‌محوری توجه شود.
- با توجه به نقش زمینه‌سازی خانواده و گروه‌های دوستی در برنامه درسی آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن به این موارد در برنامه درسی پنهان آموزش قرآن کریم توجه شود.

منابع

- استرواس، انسلم و کرین، جولیت (۱۳۹۰). مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای. ترجمه ابراهیم افشار، انتشارات نشر نی.
- استرواس، آنسلم و کورین، جولیت (۱۳۸۷). اصول روش تحقیق کیفی: نظریه‌مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها. ترجمه بیوک محمدی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- بهشتی، سعید و نیکویی، روشنک (۱۳۸۹). کاوش‌هایی در باب فلسفه تربیت دینی از دیدگاه اسلام. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۶(۱۸)، ۵۱-۷۸.

الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی ...

پیرحیاتی، سارا؛ صالحی، کیوان؛ فرزاد، ولی‌اله؛ مقدم‌زاده، علی؛ حکیم‌زاده، رضوان و ایزانلو، بلال (۱۴۰۲). ساخت ابزار میزان‌شده برای سنجش مدارس اثربخش دوره ابتدایی. فصلنامه مطالعات برنامه درسی، ۱۸ (۶۸)، ۱۴۷-۲۸۸.

جمالی فر، محمدعلی؛ هاشمی مقدم، سید شمس‌الدین؛ عابدی کرجی بان، زهره و فقیهی، علیرضا (۱۳۹۵). بررسی همخوانی برنامه درسی قصد شده درس تفکر و سبک زندگی پایه هشتم دوره اول متوسطه با برنامه درسی اجرا شده و کسب شده. فصلنامه علمی- پژوهشی خانواده و پژوهش، ۱۳ (۴)، ۲۱-۴۲.

حیدری، ناهید؛ بهشتی، سعید؛ دلاور و ایمانی، محسن (۱۴۰۰). تدوین الگوی جامع تربیت دینی کودک بر اساس اندیشه تربیتی ابن‌سینا. نشریه اسلام و پژوهش‌های تربیتی، ۱۲ (۲)، ۲۵-۴۸.

خاوری، سمیه؛ سراجی، فرهاد و یوسف‌زاده، محمدرضا (۱۴۰۲). ویژگی‌های برنامه درسی کارآفرینی فناورانه در دوره ابتدایی. فصلنامه مطالعات برنامه درسی، ۱۸ (۶۸)، ۵۷-۷۸.

خسروی مراد، لیلا؛ جعفری فر، زهره و فیضیف، زهرا (۱۳۹۹). آسیب شناسی برنامه‌های آموزش قرآن در مدارس ابتدایی از نگاه متخصصان. علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، ۸ (۱۵)، ۹۷-۱۲۱.

رحمانی، احد؛ عصاره، علیرضا و احقر، قدسی (۱۴۰۲). شناسایی و اعتباریابی ویژگی‌های مطلوب عناصر چهارگانه برنامه درسی مبتنی بر مهارت‌های حل مسئله آموزش مطالعات اجتماعی دوره کارشناسی آموزش ابتدایی. فصلنامه مطالعات برنامه درسی، ۱۸ (۶۸)، ۱۷۱-۱۹۶.

رحیمیان بوگر، اسحاق و صادقی، احمد (۱۳۸۵). شیوع اختلال خواندن در دانش‌آموزان دبستانی. مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران (اندیشه و رفتار)، ۱۲ (۴۷)، ۳۹۶-۴۰۲.

ضرغامی، حسین؛ ضرغامی، محمدحسین و ضرغامی، حسن (۱۳۹۴). بررسی اثربخشی آموزش‌های مدارس قرآن بر مهارت روخوانی قرآن دانش‌آموزان مقطع ابتدایی. نشریه تربیت اسلامی، ۱۰ (۲۱)، ۶۷-۸۴.

علم‌خواه، مهدی (۱۳۹۹). بررسی اهداف آموزش قرآن در دوره ابتدایی. نشریه مطالعات قرائت قرآن، ۸(۱۵)، ۲۱-۴۰.

عیسی پور، علی‌اصغر (۱۳۹۳). بررسی و نقد تربیت دینی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. قم: کنگره بین‌المللی فرهنگ و اندیشه دینی.

فتحی و اجارگاه، کوروش (۱۳۹۵). اصول و مفاهیم اساسی برنامه‌ریزی درسی. انتشارات علم استادان: تهران.

کریم زادگان مقدم، داود؛ طالبان، فاطمه و وحدت، داود (۱۳۹۶). ارزیابی اثربخشی آموزش الکترونیکی حفظ و روخوانی قرآن بر دانش‌آموزان با استفاده از نرم افزار محقق ساخته. فصلنامه فناوری آموزش، ۱۱(۴)، ۳۷۰-۳۵۹.

میرزاحمدی، محمد؛ افشار، علی؛ شاه‌رضایی، رضا و قبادی، محمد (۱۳۹۲). ارزشیابی برونداد برنامه آموزش قرآن پایه پنجم ابتدایی در سال تحصیلی ۱۳۸۸-۸۹. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۱۲(۴۵)، ۲۳-۴۵.

نادری جو، سهیلا و قاضی زاده هاشمی، زهرا سادات (۱۳۹۹). راهکارهای تقویت مبانی معرفتی-دینی در کودکان. نشریه پژوهش‌های اسلامی زن و خانواده، ۱(۲)، ۱۷۳-۱۹۰.

نباتی، رضا (۱۳۹۹). توصیه‌هایی در آموزش قرآن کریم. مجله رشد آموزش ابتدایی، ۲۴(۱)، ۳۷-۴۱.

یارمحمدیان، محمدحسن (۱۳۹۲). مبانی و اصول برنامه درسی. تهران: انتشارات یادواره کتاب.

Abid Ali, H., & Hussien, S. (2018). **Iqbal's Inferences from the Qur'an: Educational Objectives for Developing an Individual for Serving Millat**. Journal of Education and Educational Development, 5(1), 139-155.

Alduais, A. M. S. (2013). **Quranic Phonology and Generative Phonology: Formulating Generative Phonological Rules to Non-Syllabic Nuun's Rules**. International Journal of Linguistics 5(1), 33-61.

الگوی جاری آموزش روخوانی و روان خوانی قرآن کریم در دوره ابتدایی ...

- Al-Fadhli, S. (2008). **Students' Perceptions of E-learning in Arab Society: Kuwait University as a case study**. *E-Learning and Digital Media*, 5(4), 418-428.
- Aziz, K., & Ambreen, S. (2017). **Roadmap for Ensuring Good Governance in Islamic Perspective**. *FWU Journal of Social Sciences*, 11(1), 331-339
- Charmaz, K., & Brayan, A. (2010). **Grounded theory**. retrieved from https://pingpong.ki.se/public/pp/public_courses/course15601/published/1464009612718/resourceId/1778759/content. UploadedResources/Charmaz, 202010.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2005). **Mixed methods research: Developments, debates, and dilemmas**. *Research in organizations: Foundations and methods of inquiry*, 2, 315-326.
- Dzulkifli, I., Suhid, A., Mohd Fakhruddin, F., & Ahmad, N.A. (2020). **Teacher Communication in Teaching Al-Quran to Special Needs Pupils with Hearing Disabilities**. *Universal Journal of Educational Research*, 8(1), 36-43.
- Elhadj, Y. O. M. (2012). **A New Scientific Formulation of Tajweed Rules for E-Learning of Quran Phonological Rules**. Edited by Anderson Silva, Elvis Pontes: 197.
- Hakim, Y., Ikhsan, M. A., Diyana, T. N., and Sultoni, A. (2022). **Student's and instructor's perception toward the effectiveness of e-BBQ enhances al-Qur'an reading ability**. *International Journal of Instruction*, 12(3), 24-36.
- Muhammad, A., ul Qayyum, Z., Tanveer, S., Martinez-Enriquez, A., & Syed, A. Z. (2012). **E-hafiz: Intelligent system to help Muslims in recitation and memorization of Quran**. *Life Science Journal*, 9(1), 534-541.
- Saleh, A., & Elyas, F. (2015). **Exploring a Multifaceted Syllabus Design for Teaching Short Surahs of Qur'an to Novice-Non-Arabic-Speaking Muslims**. *Advances in Language and Literary Studies*, 6(2), 65-78.
- Supriyadi, T., & Julia, J. (2019). **The Problem of Students in Reading the Quran: A Reflective-Critical Treatment through Action Research**. *International Journal of Instruction*, 12(1), 311-326.

- Wikandari, Y.D. (2022). **the Influence of Learning Styles Toward Students Reading Achievement at Smp Quran an Nawawy Mojokerto in The Academic Year of 2020/2021**, Journal of Education, Linguistics, Literature and Language Teaching,5(1), 2723-1615 <https://doi.org/10.33059/elite.v5i01>
- Zainuddin, G., Sahrir, M. S., & Sahuri, S. N. S.(2021). **Educational Software for Dyslexic Children: A Systematic Literature Review Siti Hafawati Ishak1**. Journal of Information and Communication Technology,6(1), 412-427.